

Sisällys

Esipuhe: Entinen ja tuleva harhaoppi	6
Johdanto: Syvälle kunnioitukselle	13

Ensimmäinen osa: VALLOITUS & KÄÄNNYTYS

1. Hypatian murha	26
2. Pakanajuuret	46
3. Europan valloitus	65
4. Vanhurskaiden kultti	81
5. Messiaaninen hulluus	96
6. Siirtymä	109

Toinen osa: TARINA LAJIN OPASTUKSEKSI

7. Egyptiläiskätkö	130
8. Mysteriperinne	149
9. Yhteisevoluutiokoulut	164
10. Langennut jumalatar	176
11. Uniaika-fysiikka	192
12. Mielipuolinen jumala	203
13. Sofian intohimo	212
14. Symbiootin saapuminen	225
15. Paljastajien polku	231
16. Viljalyhde	240

Kolmas osa: HISTORIAN VAIKEIN OPPITUNTI

17. Patriarkaatin loppu	250
18. Jumalallinen syntipukki	267
19. Ainutlaatuinen rakkauden viesti	273
20. Uskonnon tavoittamattomissa	288

Neljäs osa: SOFIAANISEN VISION PALAUTTAMINEN

21. Pahuuden paljastaminen	308
22. Sofian oikaisu	324
23. Lajin sisäinen identiteetti	335
24. Jumalatarmystiikka	347
25. Pyhä ekologia	360
26. Pakanallinen elämäntunne	376
Lähdeviitteet	391
Sanasto	411
Lukuehdotuksia	426

JOHDANTO

SYVÄLLE KUNNIOITUKSELLE

”Kun ihmisiltä puuttuu oikeanlainen syvä kunnioitus, universumi langettaa yleensä karmean kohtalon heidän niskaansa.”

Laotse, Tao-te-king, 72

Kohtalo toimii omituisella tavalla. Voisi todeta, että käsissäsi oleva kirja tuli kirjoitettua, koska sen kirjoittajalla oli lapsena voimakkaasti ulkonevat etuhampaat.

Olin ahnas lukija jo pienenä, mutta Mainen Friendship -rannikkokylän — asukasluku 900 sielua, joista kolmannes kuului Lash-klaaniin — kirjatarjonta ei ollut kummoinen. Ylipurennan vuoksi minun tuli ottaa vapaata koulusta ja matkata Bangoriin lähimmän oikomislääkärin hoitoon. Se oli suuri retki perheellemme, sillä emme juurikaan muuten poistuneet kylästä. Muutamaa New Yorkin vierailua lukuun ottamatta Bangor oli suurin kaupunki, jonka tunsin teini-iässä.

Matka valtatie ykköstä pitkin vei puolitoista tuntia suuntaansa, mutta itse toimenpide kesti tuskin puolta tuntia. Olimme melko köyhiä eikä meillä ollut juurikaan ylimääräistä rahaa (isäpuoleni oli syntyperäinen mainelainen hummerinkalastaja), mutta vietimme kaupungilla aina muutaman tunnin, kun nyt olimme kerran ajaneet sinne asti, ja joskus söimme jopa lounaan kahvilassa. Se oli iso tapaus. Paikkailin veneitä ja leikkasin nurmikoita, ja säästin niistä tienaanani rahat tarkasti Bangorin retkiä varten. Muun perheen tuijotellessa näyteikkunoita lähdin omille teilleni tutkimaan ympäristöä. Tutkimusretkilläni tein kaksi merkittävää löytöä. Toinen oli Viner's -levykauppa, josta löysin jazzin ja lyömäsoittimet (Enoch Lightin ja the Light Brigaden), puhumattakaan eloisasta vaaleaverikosta myyntitiskin takana, jolle flirttailin röyhkeästi. Toinen oli Bett's -paperi- ja kir-

jakauppa.

Bangor on yliopistokaupunki, ja kirjakaupan perällä oli kirjanurkkaus, jonne oli hyllytetty yliopistoväkeä kiinnostavaa kirjallisuutta, ja minulle siitä tuli pyhä paikka. En ollut koskaan kuullutkaan sellaisista kirjailijoista tai kirjoista, mutta vaikutti siltä, että juuri oikeat osuivat käsiini — *Odysseus* ja *Niin kauas kuin yötä riittää*. Näillä kahdella oli syväallinen vaikutus näkemyksiini kirjallisuudesta ja elämästä, tässä järjestyksessä, ja löysin myös muita, jotka määrittivät elämänsuuntaani: Schellingin ja Sartren valikoituja teoksia sisältävän eksistentiaalistisen antologian *The Search for Being*, Samuel Beckettin näytelmät, W.B. Yeatsin ja Salvatore Quasimodon runot. Sitten eräänä päivänä kolmen vuoden oikomistuomion loppuvaiheilla törmäsin *Näin puhui Zarathustra*n. Tiesin Nietzschestä jotain, mutten ollut koskaan lukenut sanaakaan hänen kirjoituksistaan. Aloin selailemaan kirjaa ja sähköistyin välittömästi. Jatkoin kirjan lukemista töykeästi lounaalla perheeni kanssa ja samoin koko kotimatkan. Innostukseni oli niin kiihkeää, että minun oli pakko lukea jotkut kohdat ääneen. Aloitin johdannossa siteeratusta *Iloisen tieteen* osiosta, jossa on kuuluisa julistus: ”Jumala on kuollut” ja seuraavaksi hyppäsin Zarathustran esipuheeseen:

Opetan teille yli-ihmisen. Ihminen on jotain mikä tulee kukistaa. Mitä olette tehneet sen eteen?

Yli-ihminen on Maan tarkoitus. Todetkoon tahtonne: yli-ihmisen tulee olla Maan tarkoitus.

Vetoan teihin, veljeni, *pysykää Maalle uskollisina* älkääkä uskoko heitä, jotka puhuvat ylimaallisesta toivosta. He ovat myrkyttäjiä, tietämättään tai tiedostaen.

Vanhempani istuivat etupenkillä hölmistyksestä mykkinä. He olivat vaatimatonta väkeä eikä heillä ollut kiinnostusta älylliseen ponnisteluun tai filosofisiin käsitteisiin. Isäpuoleni raatoi toimeentulon rajoilla — ei yllättävää, sillä hänen elantonsa riippui vaikeasti saalistettavista äyriäisistä, joiden parittelutottumuksia ei oltu sen kummemmin tutkittu (ainakaan vielä tuolloin). Omaksi ahdingokseni ja pettymyksenä vanhempani ilmaisivat usein hämmennystä ja pelkoa selviytymisen haasteita kohtaan. Heidän henkinen elämänsä koostui laimeasta

uskollisuudesta kylää dominoivalle fundamentaaliseen adventtikirkolle. En voinut uskoa, että löysin Nietzscheä juuri sen, mitä halusin heille sanoa heistä itsestään ja heidän uskostaan, jonka hyväksymistä myös minulta odotettiin. Jatkoin lukemista koko kotimatkan saman maanisen hurmion vallassa, jota Nietzsche on täytenyt tuntee sitä kirjoittaessaan. *Lukemisesta ja kirjoittamisesta* -kohdassa törmäsin omaan uskontunnustukseeni:

Katsotte ylös, kun kaipaatte ylevyyttä, ja minä katson alas,
koska olen ylevä.

Kuka teistä voi samanaikaisesti nauraa ja olla ylevä?

Korkeimmille vuorille nouseva nauraa kaikille tragedioille,
todellisille ja kuvitteellisille.

Huoleton, halveksiva, hävytön — niitä viisautta haluaa
meidän olevan: hän on nainen, joka rakastaa vain soturia.

Sanat kaivertuivat muistiini ensinäkemältä. Seuraavien kuukausien aikana lähestyin 17. syntymäpäivääni ja kaivauduin syvälle Nietzscheen ”kaikkien arvojen uudelleenarviointiin”, joka keskittyi hänen radikaaliin kritiikkiinsä kristinuskoa kohtaan. Kaksi kohtaa tuntuivat täysin oikeutetuilta: kristinuskon määrittelee moraalinen isäntä-orja -suhteeseen pohjautuvan uskomusjärjestelmän perusteella, ja se paheksuu luonnon raakaa kauneutta ja elinvoimaista energiaa. Nämä kaksi oivallusta vapauttivat minut — Nietzsche julisti jotain jonka jo aistin, ja joka oli kuitenkin artikuloitukykyäni ulottumattomissa — mutta samanaikaisesti ne painoivat minua. Luettuani hänestä lisää oivalsin, että hän ei ollut mennyt riittävän pitkälle tai syvälle ”tuon krapulaisen uskon” analyysissaan. Joten tein itselleni sitoumuksen ja vannoin saavani päätökseen sen, minkä Nietzsche oli aloittanut. Lupasin ajatella ja toteuttaa hänen kristinuskokritiikkinsä loppuun asti.

Tämä kirja on seurausta tuosta lupauksesta, jonka ulkonevista etuhampaista kärsivä teini teki nelisenkymmentä vuotta sitten, ja jonka hammasvamma johti hänet kohti omaa kohtaloaan.

PETETTY IHMISKUNTA

Olen toistuvasti läpi koko elämäni kohdannut saman paradoksin: tuntenut samanaikaisesti myötätuntoa ja tiettyä vastenmielisyyttä ihmiskuntaa kohtaan. Lopulta ymmärsin, ettei vastenmielisyyys johtunut ihmisen olemassaolosta sinänsä eikä se ollut pelkkää itseinhon heijastamista toisiin, vaan se oli pikemminkin spontaani tunnereaktio ihmisen käyttäytymistä ja asenteita vastaan. (Käyttäytymistä muokkaavat asenteet ovat *arvoja*, ja juuri niitä Nietzsche pyrki romuttamaan ja luomaan uusiksi.) Jo lapsena minusta vaikutti siltä, että tietyt ihmisen käyttäytymismallit eivät sovi yksin aidon inhimillisyyden kanssa. Tämä ei välttämättä vaikuta kovinkaan radikaalilta näkemykseltä, koska useimmat lukijat lienevät yhtä mieltä siitä, että ihmisten tietty toiminta on vastenmielistä ja kelvotonta, mutta olin hirvittävässä pulassa jo elämäni varhaisvaiheissa, koska tunsin inhoa normaalisti ihailtavana pidettyä toimintaa ja asennetta kohtaan — erityisesti uskonnollista vanhurskautta ja moraalista rehtiyttä kohtaan. Pidin melko valitettavana sitä, mitä maailma yleisesti ottaen piti ihmisluonnon esimerkillisenä toimintana.

Tätä ristiriitaisuutta tuntien oivalsin jotain, mitä on äärimmäisen vaikea määritellä: miten ihmiskunta on vaarassa pettaa itsensä juuri *sillä, mitä se pitää korkeimpina ihanteinaan*. Ihmettelin miten niin outo väite voisi pitää paikkansa, että koko lajin itsepetos voisi todella toteutua. Aikanaan tulin oivaltamaan, etten voisi edes epäillä tällaista petosta, jos en itse noudattaisi sitä sisäistä ihmisyyden normia, jonka avulla tuomitsin ihmiskäytöksen, itseni mukaan lukien. Mutta mikä se normi voisi olla? Miten saavutin sen? Miksei kaikilla muilla ollut sitä? Miten voisın soveltaa tätä omaa arvokäsitystäni — Nietzscheltä löytämäni misantrooppista humanismisääntöä — myötämielisesti? Ja jos pystyisin määrittelemään ”sisäisen ihmisyyden normini” ja elää sen mukaisesti, niin mitä sitten? Miten tämä määrittäisi minut suhteessa muuhun maailmaan? Ja mikä tärkeintä, pystyisinkö silloin näkemään mihin ihmiskunnan itsepetos tulee johtamaan? Tai miten se voitaisiin jopa välttää?

Tällaiset kysymykset ovat vaivanneet minua koko elämäni. Tämä kirja on suuressa määrin oma yritykseni ratkaista näitä kysymyk-

siä. Haaste on ollut melkoinen ja odotankin, että ihmiskunnan itsepetoksen ”paljastaminen” näillä sivuilla tulee olemaan melkoinen haaste joillekin lukijoille. Pyydän reilua ”oikeuskäsittelyä” ja toivon, ettei minun luulla väittävän löytäneeni lopullisen ratkaisun ihmislajia kiusaaviin ongelmiin. Luulen kuitenkin tehneeni henkisessä mielessä syvimmän viillon paljastaakseni petoksen kätketyn sydämen, jossa ihmisarvo on mädäntynyt olemattomiin. Olen vuosien aikana jakanut missiioni monille ja vakuuttunut sen käsityskyvyn leviämisestä, että valtavirtauskontojen arvoissa on jotain pahasti pielessä. Näen päivittäin lisätodisteita siitä, miten ainakin jotkut ovat valmiita kohtaamaan hirvittävän kysymyksen: miksi petämme ihmisyytemme henkisten periaatteidemme nimissä?

Tämä kirja on herätyshuuto, mutta samalla se pyrkii inspiroimaan. Se sisältää juovuttavan sekoituksen historiaa, tieteitä, teologiaa, antropologiaa, myyttejä ja henkilökohtaisen todistuksen mystisestä kokemuksesta, mutta ennen kaikkea se on kirjoitettu syvälle kunnioitukselle. Tämä luo kuitenkin dilemman, koska syvä kunnioitus on jotain, mitä ei voi todentaa tieteellisin menetelmin, ja tämän lähestymistavan olen kuitenkin omaksunut perusteluissani. Lukijat pärjäävät tämän kirjan kanssa paljon paremmin pitämällä mielessään, että vaikka muotoilen perusteeni tieteellisin termein, perusnäkömykseni ei kuitenkaan juonnu tieteellisistä todisteista eikä akateemisista menetelmistä, eikä turvaa niihin.

Syvän kunnioituksen saavuttamiseksi palaan haltioituneeseen luontoyhteyteen, jota ylistettiin muinaisen maailman pakanauskonnoissa — palaan mysteereihin. Selontekoni pakanaudesta ei välttämättä muistuta sitä, minkä olette tottuneet hyväksymään historiana, mutta huomautan, että rehellisen historiantutkimuksen korkein arvo — erotukseksi historiallisten satujen sokeasta hyväksymisestä — on osoittaa meille *miten olemme poikenneet lajievoluutiomme oikealta kurssilta*. Mysteerien tarkoitus oli pitää meidät oikealla kurssilla. En ole tänä päivänä tällä planeetalla ainoa, joka on vakuuttunut siitä, että meidät on lajina revitty irti alkuperäisestä yhteydestämme — siteestämme Gaiaan, elävään planeettaan. Monet äänet ovat puhuneet tästä, mutta tässä kirjassa sanon jotain muutakin: yhteydessämme elävään Maahan ei ole kyse pelkästään selviytymisestä, vaan se on keskeisessä roolissa itse-

tuntemuksemme kanssa ja määrittää sen keitä me lajina olemme. *Lajin yhteydentunne*, kuten itse sitä kutsun, luo singulariteettitunteemme, eli ainutlaatuisen (muttei ylempiäarvoisen) potentiaalimme Gaian elämänsuunnitelmassa. Osoitan, miten gnostikkoina tunnetut käytännön visionäärit harjoittivat ja opettivat tätä yhteyttä. Heidän pyhä perinteensä tuhottiin, ja samalla meidät ajettiin itsetuhokurssille.

Tässä kirjassa esitetty ihmiskunnan itsetetoksen *historiallinen* näkemys saattaa olla tarinamme yksi versio, joka voi pelastaa meidät historian painajaiselta. Se on hartain toiveeni.

SONAATTIMUOTO

Kirja rakentuu sonaattimuodossa neljään jaksoon ja toimii pikemminkin sinfonisten teemojen tai johtoaiheiden mukaisesti kuin suora-
viivaisena teoreettisena esitelmänä (vaikka sitäkin on paljon). Kaiken läpäisevänä teemana on jumalatar Sofia, jonka nimi on viisautta ja jonka aistikehona on Maa. Ensimmäinen tavoitteeni on elvyttää ja palauttaa muinaisen Euroopan ja Lähi-idän mysteeriperinteen ylistämä sofiaaninen näkemys, jonka suojelijoita kutsuttiin nimityksellä *gnostokoi*, ”jotka tietävät jumalten tavoin”. Jotta mysteeriovetukset voi korreloida Gaia-teoriaan ja syväekologiaan — kirjan toiseen tavoitteeseen — tulee tarkastella sitä, *mikä tuhosi* elävän Maan sofiaanisen näkemyksen, ja miten se oli mahdollista. Muinaisen maailman alkuperäishenkisyyden joukkotuhoaminen jatkui vuosisatojen ajan, mutta salailu on suurelta osin pitänyt tämän piilossa, ja se jatkuu edelleen. Kirjan kolmas tavoite onkin paljastaa tämä salailu ja tuoda ilmi sekä sen syy että tuhon laajuus. Kirjan neljäs ja viimeinen tavoite on saada Nietzsche kriitikki päätökseen ja osoittaa, mikä pelastusteologiassa ja juutalaiskristillisessä etiikassa pohjimmiltaan on vialla ja aidosti patologisesti vaarallista.

Ensimmäinen osa ”Valloitus ja käännytys” keskittyy kolmanteen tavoitteeseen, eli osoittamaan muinaisen maailman tuhon syy ja laajuus. Se kuvaa kelttikulttuurin yhdistämää Euroopan esikristillistä henkisyyttä, jota Egyptin ja Levantin muinaisten pyhättöjen tietäjät

valvoivat. Tarjoan gnostikoiden henkiin herättämisen esikuvaksi pakanavihitty Hypatian, joka opetti kuuluisassa Aleksandrian kirjastossa. Joukko kristittyjä murhasi hänet vuonna 415, ja tätä hetkeä voidaan pitää pimeän keskiajan sarastuksena. Euroopan valloitukseen kuului massiivinen kansanmurhaohjelma, jonka Rooman sotakoneisto ja kristilliset fanaatikot toteuttivat. Luvuissa 4.-6. kuvataan, miten genofobinen palestiinanjuutalaisista eriytynyt kultti saastutti koko valtakunnan. Kuolleenmeren Zaddikimissa piilee kristinuskon todellinen alkuperä. Painostuksella värvätty Paavali kaappasi salaiset opetukset ja omi tämän kultin messiaanisen pakkomielteen — ja uusi uskomusjärjestelmä purkautui maailmaan. Pelastusoppi lupasi vapauttaa kuolemattoman sielun toisin kuin pakanauskonto, joka tarjosi itsekkyydestä eroon pääsemiseksi elinvoiman Eros-hurmioon syventymistä. Pakanauskonnon perinteet ja suvaitsevainen asenne uskontoa kohtaan tuli hävittää perin pohjin pelastusopin pönkittämiseksi. Tiedän, että tässä käydään läpi paljon historiaa kolmessa luvussa, mutta kristinuskon synnystä tuntemattoman tarinan kertovien Kuolleenmeren kääreiden tutkinta tukee argumenttini tiukkaa puristussuhdetta.

Toinen osa *Tarina lajin opastukseksi* valaisee ensimmäistä tavoitettani: pakanamysteerien sofiaanisen vision elvyttämistä. Se alkaa selvityksellä harvinaisista gnostilaisista kirjoista, jotka löydettiin Egyptissä joulukuussa 1945, ja etenee syvälle Viisauden jumalatar Sofialle omistettuihin shamanistisen perinteen visionäärisiin käytäntöihin. Osoitan, että itseään *telestaiksi*, ”he, joilla on tavoite”, kutsuneet gnostikot ylläpitivät ja levittivät tätä perinnettä, jonka alkuperä on neoliittisella kaudella. Esitän tieteellistä tutkimusta rinta rinnan omien mystisten ja shamanististen kokemusteni kanssa. Tällainen rinnastus voi olla joillekin lukijoille kiusallinen tai luotaantyöntävä. Saattaa olla hyödyllistä tietää, että olen (tietääkseni) ainoa tutkija, joka kirjoittaa Nag Hammadin kirjoitusten mystisistä kokemuksista myöntäen itse omaavansa vastaavia kokemuksia. Eikö tällainen ole millä tahansa toisella tutkimusalalla vähintä mitä tutkijalta voi pyytää — omakohtaista kokemusta itse aiheesta? Perinteiset tutkijat riskeeraisivat maineensa, ehkä jopa vakiintuneet asemansa. Minulle se ei ole huolenaihe.

Toinen osa rakentaa myös toista tavoitettani: korreloida mysteeriperinne ja gnostilainen kosmologia Gaia-teorian kanssa. Jälleen jot-

kut lukijat saattavat hämmästellä sitä, miten rinnastan nämä aiheet tai vihjaan niiden vastaavuuksista, erityisesti sekoittamalla Gaian Sofiaan. Väitän esimerkiksi, että mysteeriperinnettä ohjanneet näkijät opettivat yhteisevoluutiota Gaian kanssa, että he olivat syvällisen henkisesti suuntautuneita syväekologeja, että heillä oli ainutlaatuinen näkemys siitä, miten ihmislaji osallistuu Sofian aikeeseen sen puolesta, kuten myös siitä, miten se voi hairahtua hänen aikeistaan. Tällaisilla korrelaatioilla ehdotan tarkkaan harkittua välien parantamista muinaisen perinnön ja planeetan tulevien vaihtoehtojen välillä. Totean lyhyesti uudelleen, että kristinuskon tukahduttamat gnostilaiset opetukset edustavat syväekologian muinaista juurta ja vahvistavat Maan pyhyyttä, toisin kuin se, miten ihminen hyödyntää sitä omiin tarpeisiinsa. Tähän mennessä syväekologiasta on puuttunut henkinen ulottuvuus, mutta se voi saavuttaa sen sisällyttämällä sofiaanisen vision toimintaansa. Toisessa ja kolmannessa jaksossa uudelleenkerrottu pyhä tarina Maaksi kehollistuneesta ”langenneesta jumalattaresta” on ekologinen myytti, joka resonoi syvällisesti kasvavan intuitiomme kanssa Gaiasta, elävästä planeetasta. En ole keksinyt tätä myyttiä. Olen pelkästään rekonstruoinut sen yhtenäiseksi narratiiviksi, jotta meillä olisi tänä päivänä mahdollisuus osallistua empaattisesti asuttamamme planeetan pyhään myyttiin.

Täten toinen osa rakentaa sinfonisesti kaksi teemaa ja tasapainottaa ne: jumalallisen Sofian tunnistamisen ja hänen pyhän tarinansa hyödyntämisen opastukseksi kohti tervejärkistä, kestäväää ja planeetalle suotuisaa tulevaisuutta.

Kolmas osa *Historian kovin oppitunti* kertoo ensimmäisen osan tavoitetta, eli mysteeriperinteen tuhoamisen paljastamista ja vahvistaa sitä neljännellä tavoitteella, eli Nietzschen kritiikin loppuun saattamisella. Selitän monoteismin luontoa vihaavan perustan ja poikkeaman jumalalliselle uhrille, joka pelastusopin mukaan tarjoaa samalla ihmisluonnon ihannemallin. Tämän toteuttamiseksi kertaan ja syvennän ensimmäisen osan analyysiani uhri-tekijä -syndrooman ydinpatologiasta. Osoitan miten Jeesus Kristukseen personoitu pelastajakompleksi on uskonnollisten rikosten peitetarina. Tähän mennessä uhri-tekijä -side on havaittu toimintahäiriöisissä perheissä ja riippuvuussuhteissa, eikä vielä historiallisissa kertomuksissa eikä yleisissä teologisissa

väitteissä, kuten pelastusopissa, mutta olen vakuuttunut, että analyysini tulee paljastamaan sen, mikä tähän asti on ollut niin vaikea ymmärtää: miten sokea kuuliaisuus oletettavaa ihmisyyden korkeinta mallia kohtaan saa itse asiassa meidät hairahtumaan ihmisyydestämme. Post-nietzscheläinen kritiikkini osoittaa lopuksi, että kärsimyksen lunastusarvoon uskominen on puhdasta uhri-tekijä -siten glorifioimista.

Kolmas osa päättyy pohdintoihin siitä, miten uskonto voidaan ylittää ja miten voidaan kultivoida Maan pyhyyteen ja ihmisyksilön evoluutiovastuun tunnustamiseen pohjautuvien arvojen aitoutta ja elämänmyönteisyyttä.

Neljäs osa *Sofiaanisen vision palauttaminen* kertoo ja yhdistää ensimmäisen ja toisen tavoitteeni: sofiaanisen vision elvyttämisen ja sen korrelaation Gaia-teoriaan sekä sulautumisen juutalaiskristillisyyden gnostilaiseen kritiikkiin ja Nietzschen vaillinaiseen ”kaikkien arvojen uudelleenarviointiin”. Avausluvussa (21.) *Pahuuden paljastaminen* käyn käsiksi Maan ulkopuolisen tahon ihmislajiin tunkeutumisen pelottavaan kysymykseen. Tämä gnostilaisuuden keskeinen teema on jätetty täysin huomiotta niiden tutkijoiden toimesta, jotka menevät täysin pois tolaltaan kuullessaan maininnan kummajaislajista, arkoneista, joiden on sanottu syntyneen vahingossa, kun Sofia syöksyi pois kosmisesta ytimestä. Väitän, että perättömään luojajumalamyyttiin heijasteltava gnostilainen virheteoria saattaa olla vapauttavimpia ideoita joita ihmismieli on koskaan junaillut. ”Aiheiden aiheesta” eli muukalaisaalistuksesta keskustellessa siteeraan scifi-kirjailijoita ja valikoituja ET- ja UFO-tutkijoita. *New agen* syleilemän Jumala-minuus -yhtälön sekä syväekologiassa tällä hetkellä käsiteltävän ”identifioitumisen” ki-perän kysymyksen käsittelyssä pyrin osoittamaan, että ego-kuolema on olennainen vaatimus pääsyssä planetaarisen entelekian, eli Sofian läheisyyteen.

Neljäs osa sisältää lisäpaljastuksia omista mystisistä ja enteogeenisistä harjoitteistani. En odota kenenkään ottavan näitä asioita itsestään-selvyyksinä tai pitävän minua valaistuneena tai guruna (jumalatar varjelkoon!). Ensi käden mystinen kokemus on omalla tavallaan *todiste*, ja kun kyse on ihmishenkisyyden intiimeimmistä puolista — se saattaa olla ainoa tärkeä todiste. Selonteossani *mesotes*-käsitteestä, ”vä-

littäjästä”, esitän historiallista, etnografista ja mytologista materiaalia täydentääkseni puhtaasti omaa subjektiivista kiinnittymistäni tähän mystiseen entiteettiin. Saattaa vaikuttaa siltä, että ylitän tieteen rajat *mesotes*-käsitteen kanssa, mutta en yllättyisi, jos moni saman kohtamisen kokenut lukija löytäisi tulkinnastani täysin uuden näkökulman itselleen.

Kirja päättyy kutsuun pyhän ekologian ja pakanallisen elämäntunteen puolesta. Me kaikki olemme sofiaanisen ihmisyyden synnyinoikeuden perijöitä, rodusta, kulttuurista tai uskosta riippumatta, mutta jos asetamme rodun, kulttuurin tai uskonnon ihmisyytemme edelle, me ikävä kyllä riistämme tämän kallisarvoisen perinnön itseltämme. Viime kädessä mysteeriperinteen viestissä on kyse antropoksen (lajituntemuksemme) lunastamisesta, jotta voimme saavuttaa oman lajikohtaisen vastuamme Gaia-Sofian suunnitelmissa. Meillä jokaisella on sisäinen kohtalo, joka opastaa meitä erehtymättömästi kohti tätä vastuuta, jos meillä vain on taitoa nähdä, mikä hairahduttaa meidät Gaia-kohtalostamme, ja miten voimme vahvistaa tämän hairahduttamisen vastustusta.

USKOLLISUUS MAALLE

Nietzschen juutalaiskristillisyyden vastaisen syytekirjelmän uudelleentyöstössä ja laajentamisessa olen luottanut vahvasti gnostilaiseen kritiikkiin pelastusoppia vastaan. Korkeimpien uskonnollisten ideaalien vasta-argumenteissa on monia vaikeita ja hankalia kohtia, enkä teeskentele suorittaneeni tätä tehtävää täydellisesti. Erityisiä haasteita minulla oli yli-ihmis-käsitteen kanssa, eikä pelkästään niiden 14 kuukauden aikana, jolloin kirjoitin tätä kirjaa — vaan läpi koko elämäni! En ole koskaan nähnyt itseäni nietscheläisenä yli-ihmisenä — luulen itse asiassa, että ”ultraihminen” on parempi käänнос *übermensch* -käsitteestä — mutta olen aina pohtinut onko ihmislunnonssa yli-inhimillistä tai jumalallista komponenttia. Etkö sinä ole? Vasta kun ymmärsin gnostilaisen opin terveellä järjellä, jumalallisella älyllä, päädyin ratkaisemaan tämän kysymyksen. Tulevat sivut paljastavat, miten se

tapahtui.

Syvä kunnioitus tarkoittaa myös nöyryyttä. ”*Pysy Maalle uskollisena*”, Zarathustra anoi. Maan läsnäolon alastomassa tietoisuudessa, *äänettömässä tietämyksessä* oleminen on vaikuttavaa. Intiimi läsnäolo planeetan seurassa pitää meidät vilheinä, kesyttöminä ja haluttomina alistumaan yhteiskunnalliseen ehdollistamiseen. *Lukemisesta ja kirjoittamisesta* -luvussa Nietzsche kirjoitti: ”Huoleton, halveksiva ja hävytön — selaisena viisaus haluaa meidät nähdä.” Sofia (viisaus) rakastaa heitä, naisia ja miehiä yhtä lailla, jotka ylläpitävät ja suojelevat hänen tapojaan kauneudelle omistautuneina satureina. Saattaa herättää vastustusta, että ilmiselvä nietzscheläinen halveksuntani tiettyjä uskonnollisia ideoita kohtaan vaarantaa harkintakykyni, mutta en ole ensimmäinen, joka väittää, että uskonto (eli oppi, riitti, instituutio) on aidon uskonnollisen kokemuksen vihollinen. C. G. Jung, Aldous Huxley, H. L. Mencken, Barbara Walker ja monet muut ovat tehneet saman havainnon, mutta kukaan ei ole vienyt sitä läpi näin ja tiivistänyt argumenttia siten kuin tässä teen.

Sitäkin saatetaan vastustaa, ettei henkisiä asioita esittävässä kirjassa voi olla minkäänlaisia vihan ilmauksia. Vastaan tähän, että tällä planeetalla kiertelee paljon vihamielisyyttä ja suurin osa siitä näyttäisi virtaavan heistä, jotka ovat hartaasti uskovaisia. Jos ihmiskunta on täynnä vihaa, henkilökohtainen osuuteni saattaa toimia yleisinjektion homeopaattisena vasta-aineena. En hylkää vihaa kategorisesti tai kiellä siltä ihmisarvoa. Vihaan monia asioita: Maan raiskaamista, lasten hyväksikäyttöä, seksuaalista apartheidia, nuoruuden riistämistä, valheita ja tekopyhyyttä, huonoa kirjallisuutta ja kulutustranssia. Tämä on lyhyt listani, mutta ennen kaikkea vihaan ihmishengen orjuuttamista ja manipuloinnista valheellisilla ja perversseillä uskomuksilla, jotka on naamioitu uskonnollisiin ideaaleihin ja etiikkaan. Viha on väistämätön osa ihmiskauhua tällä planeetalla, mutta se voi olla myös osa hoitokeinoa. Paracelsuksen sanoin: ”Annosmäärä tekee lääkkeestä myrkyn”.

Synnynnäinen viisaus tarjoaa neuvoja heille, jotka ryhtyvät valvomaan pyhiä kasveja, ja ne saattavat olla käyttökelpoisia vihan vallasta parantumisessa: ”Pysy lääkkeiden takana.” Tämä tarkoittaa, että älä joudu pakkomielleisesti kasviopettajien tarjoaman visionäärisen voi-

man ajamaksi, vaan pysy sen takana ja tunne pikemminkin vetoa kuin pakotusta, ja anna muuntavan voiman opastaa sinua. Viha voi niin ikään olla tehokas ja arvokas lääke.

Ilman visiota ihmiset kuolevat. Ilman syvää kunnioitusta meiltä puuttuu elämännöyryys ja voima suojella sitä, mitä rakastamme, eli kaikkea sitä, mikä tekee elämästä elämisen arvoista. *Ei Herran kuvaksi* tarjoaa planetaarisen lääkeannoksen täynnä visionääristä voimaa, joka on väkivalloin tukahdutettu lähes kahden vuosituhannen ajan.

Pysy lääkkeen takana.

Toukokuu 2006,
Flanders-Andalucia

ENSIMMÄINEN OSA

VALLOITUS
ja
KÄÄNNYTYKSI

Vihitty Samothrace, 300-luku eaa.

1. HYPATIAN MURHA

Keväällä 415 pakana-aatelistainen ilmestyi suuren Aleksandrian kirjaston luentosalista ja kutsui vaunut luokseen. Aleksandriassa oli tuolloin monia hyvin koulutettuja ja korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia pakananaisia, mutta Hypatia oli yksi harvoista, joka omisti omat vaununsa ja ajoi niitä itse. Hän oli tuttu näky paikallisille, ja hän pysäytti usein hevosensa ja laskeutui vaunuistaan keskustelemaan ystävällisesti paikallisten kanssa tai väittelemään filosofisista aiheista. Hänen lempeään ja eleganttiin käytökseenä yhdistetty avoimuutensa sai kaupunkilaiset ihastumaan ja kiintymään häneen. Hän oli aktiivinen myös miesten dominoimassa kansalaisasioiden viranomaistoiminnassa. ”Sellaista oli hänen mielensä hienostuneisuudesta ja sen harjoittamisesta nouseva itsehillintänsä ja luonnollisuutensa, että hän esiintyi usein julkisesti rauhantuomarien seurassa jäämättä koskaan tappiolla miesten joukossa, jotka kunnioitivat vaatimatonta käytöstä, josta hänet tunnettiin, ja joka toi hänelle laajaa kunnioitusta ja ihailua.” (1)

Hypatian kauneus oli tarunomaista ja sanottiin, että ainoastaan hänen älynsä veti sille vertoja. Pitkänä ja itsevarmana hän ohjasi vaunujaan vaivattomasti viittaaan ja opettavalle luokalle tunnusomaiseen huiviin pukeutuneena, ja hänen on täytynyt olla huomiota herättävä näky tuon kosmopoliittisen kaupungin kukoistavilla kaduilla. Hänestä ei ole säilynyt realistista fyysistä kuvausta.

Tuona vuoden 415 maaliskuun päivänä Hypatia astui keisarillisen kirkon lähellä olevalle aukiolle, jonne kristinuskoon kääntyneet koontuivat, ja hän huomasi uhkaavan joukon estävän hänen kulkunsa. Joukon kärjessä seisoj karun näköinen saarnamies, Pietari, joka kiihotti joukkoa lähestymään Hypatiaa ja tukkimaan hänen tiensä. ”Tämä Pietari oli täydellinen uskovainen Jeesuksen Kristuksen nimissä” (2) ja innokas käännyttäjä, joka ihaili Aleksandrian arkkipiispa

Kyrillosta. Äskettäin paikallinen prefekti oli syyttänyt erästä Kyrilloksen suojattia, koska tämä oli hyökännyt avoimesti pakanaoppeja vastaan, ja Hypatia oli asettunut prefektin puolelle ja miestä nuhdeltiin ankarasti. Kyrillos näki punaista Hypatian osalta, mutta hänellä ei ollut varaa näyttää pahalta yleisön silmissä toimimalla tätä vastaan. Monet kaupunkilaiset pohtivat pitkään kohtalokkaan päivän jälkeen, oliko Pietari lähetetty kostamaan isäntänsä puolesta vai oliko hän kenties toiminut omatoimisesti patriarkan hyväksynnän toivossa. Yleinen mielipide kuitenkin oli, että hyökkäyksen takana oli Hypatiaa julkisesti noidaksi kutsunut Kyrillos.

Pietari kehotti joukkoa kivittämään Hypatiaa ja vetämään hänet alas vaunuista. Hänen pitkät viittansa ja huivinsa helpottivat roskaväkeä, joka koostui pääasiassa kovakouraisista työmiehistä. He nujersivat hänet helposti riuhtomalla löysästä vaatetuksesta joka puolelle. Maahan vedettynä hän kamppaili turhaan vapautuakseen ja paetakseen. Tarttuvien käsien massa alkoi nyt repiä häneltä vaatteita yltä. Paikallisväestö seisoi vieressä avuttomana silmiensä eteen avautuneen kauhun lamauttamana.

Väkivalta eskaloitui nopeasti, ja Pietarin riehakkaat huudot ruokkivat sen intensiteettiä. Hän haukkui Hypatiaa alhaiseksi kerettiläiseksi ja noidaksi, joka lumosi ihmiset kauneudellaan ja opetuksillaan, jotka eivät olleet muuta kuin Saatanan juonittelua. Hypatia protestoi ja huusi apua, mutta raskas isku mursi hänen leukansa, ja hetkessä hän oli polvillaan omassa verilammikossaan. Iskujen ja potkujen purkauksen murskaamana hänet hakattiin nopeasti kuoliaaksi. Roskaväki ei tyytynyt ainoastaan murhaamaan hänet, vaan he jauhoivat hänen alastoman ruumiinsa massaksi ja repivät hänen raajansa irti torsosta. Hyökkääjien määrä ja raivokkuus eivät antaneet kellekään murhan todistaneelle mahdollisuutta tulla väliin.

Hypatian kuoltua roskaväen asenne muuttui äkillisesti raivosta voitonjuhlaiksi. Nämä itsensä kristityiksi julistaneet miehet alkoivat välittömästi ylistämään tekoaan. Voiton vimma oli niin kiihkeä, ettei sitä voinut tyydyttää puolustuskyvyttömän naisen hakkaamisella ja silpomisella. Murhaajien ympärillä höyrysi ikään kuin heidän huokosistaan säteillen jokin epäinhimillisen voiman inspiraatio, joka sähköisti väkivallan usvan. Silmät innostuksesta kiiluen useat osalliset juoksivat

läheiseen satamaan ja kauhoivat mukaansa veitsenteräviä osterin kuoria. He palasivat ja jakoivat kuoret, jolloin Pietari rohkaisi käy-reitään kaapimaan Hypatian luista kaikki viimeisetkin lihamuruset. Tämän jälkeen kaavitut luut vietiin Cindroniin ja poltettiin tuhkaksi.

INKARNOITUNUT VIISAUS

Hypatia oli vanhan mysteerikouluperinteen — antiikin henkisten korkeakoulujen — viimeisen tunnetun opettajan, matemaatikko Theon Aleksandrialaisen tytär. Hänen kuolinaikansa tiedetään, mutta synnyinvuodesta ei ole varmuutta, vaikkakin 370 on yleisesti hyväksytty, joten sen mukaan hän on ollut noin 45-vuotias murhansa hetkellä. Historioitsijat ovat pitkään pitäneet hänen kuolemaansa ta-pahtumana, joka määrittää Välimeren Euroopan antiikin sivilisaa-tion päättymistä. Se ilmaisi pakanuuden loppumista ja pimeän keski-ajan sarastusta. (*Pakanuus* on yleistermi muinaisille panteistisille us-konnoille, jotka ansaitsevat yhtä paljon tunnustusta kuin kristinusko.)

Theon oli antiikin muistin jumalatar Mnemosyenen tyttärille eli muusille omistetun Aleksandrian museionin rehtori. Kukin muusa il-mensi tiettyä ”pyhää taitoa”, kuten astronomiaa, lyriikkaa ja histo-riaa. Muistin yhdeksän tytärtä edustivat mysteerikoulujen opetus-suunnitelmaa. Nykymuseot ovat pelkkiä menneiden reliikkien säily-tyspaikkoja, mutta Aleksandrian museion toimi miljöönä laajalle vali-koimalle eläviä perinteitä. Se oli todellinen korkeakulttuurin keskus. Kampus levittäytyi hevosenkengän muotoiselle satama-alueelle, jota dominoi yksi maailman seitsemästä ihmeestä: kuuluisa yli 100 metriä korkea Faroksen majakka. Kampukseen kuului monia itsenäisiä aka-temioita, jotka oli omistettu niinkin erilaisille aiheille kuin geometrial-le ja pyhälle tanssille sekä koulutuskilloille, jotka tuottivat liukuhihnal-ta valmistuneita niin kuvanveistoon, kasvitieteeseen, merenkulkuun, yrttihoitoon, insinööritaitoon kuin lääkin-täänkin. Suureen kirjastoon liitettyillä seuroilla ja killoilla oli omat kirjastonsa ja tiedekuntansa.

Vuonna 400 kolmekymppinen Hypatia otti vastaan matematiikan puheenjohtajuuden. Tämä oli palkallinen asema, joka vastasi nyky-

yliopiston professuuria. Theonin tytär tunnettiin platonisen filosofian tuntemuksestaan sekä *teurgian*, eli ”jumalan työn” taitajana, joka oli eräänlaista maagista loitsemista, jota voitaisiin verrata jungilaiseen aktiiviseen mielikuvitukseen, tai tarkennettuna: tantran ja dzogsenin visualisoinnin kehittyneempään harjoittamiseen. Hänen dialektiset taitonsa olivat poikkeukselliset, ja ne hän oli hionut huippuunsa matemaattisissa opinnoissaan. Jumalallisuudesta väitellessä ”hän jätti varjoonsa jokaisen kristinuskon opin kannattajan Pohjois-Egyptissä”.⁽³⁾ Hänen teologian asiantuntemuksensa ilmensi pakanallista gnostikoiden — *gnostikoi*, ”he, jotka ymmärtävät jumalallisia aiheita siten kuin jumalat niitä ymmärtävät” — älyllistä luokkaa, mutta hän oli erittäin perehtynyt myös geometriaan, fysiikkaan ja astronomiaan. Antiikin opiskelu oli monitieteellistä ja monivivahteista ja siten täysin päinvastaista kuin nykytieteiden jatko-opintojen kapeakatseinen erikoistuminen. *Filosofia* tarkoittaa ”viisauden (*sofia*) rakastamista (*filo*)”. Gnostikoille Sofia oli syvästi kunnioitettu jumaluus, jumalatar, jonka tarinaa he ylläpitivät pyhässä kosmologiassaan. Oman aikansa ja miljöönä ihmisille Hypatia olisi ollut inkarnoitunut viisaus.

Uskonnollisen tarkoituksensa lisäksi mysteerikoulut tarjosivat puitteet poikkitieteelliselle koulutukselle. *Gnostikot* olivat yleisneroja, oppineita ja tuotteliaita kirjoittajia. Vuosituhannen ajan, aina 600-luvulta eaa. Hypatian ajoille saakka, he tuottivat tuhansia kirjakääröjä, jotka varastoitiin Aleksandrian kirjastoon sekä muiden Välimeren mysteerikeskusten kirjastoihin. Hypatian tiedetään kirjoittaneen tutkielmia aritmetiikasta ja Ptolemaioksen astronomiasta sekä Apollonioksen kartioleikkauksista. Hänen kirjoituksiaan ei ole löydetty, mutta kahdeksan eri antiikin lähdettä kuvailevat hänen murhansa ja hänen saavutuksensa, jälkimmäistä ei aina niin kovin sallivasti. Julkisella mielipiteellään murhaan sotkeutuneesta Kyrilloksesta tuli tärkeä teologi, joka tunnettiin pyhän kolminaisuuden opin muotoilemisesta. Myöhemmin hänet kanonisoiitiin kirkon ja muiden varhaiskristillisten ideologiien eli niin kutsuttujen kirkkoisien toimesta, joiden teologinen polemiikki ja ”yhden oikean uskonnon” historia juhli voittoaan Hypatian kaltaisista ”kerettiläisistä”.

Hypatian saavutukset eivät rajoittuneet teologiaan ja didaktiikkaan. Hän oli mukana myös maantieteen ja astronomian soveltavissa tie-

teissä. Kreikkalainen Synesious oli hänen ylpeä oppilaansa, ja he työstivät yhdessä astrolabin prototyypin, joka osoittautui myöhemmin olennaiseksi navigointilaitteeksi maailman merillä valloituksen ja käännytyksen kaksoistarkoituksessa.

PAKANA-OPPI

Aleksanteri Suuri perusti Hypatian synnyinpaikan 20. tammikuuta 331 eaa.

Ennen islamin saapumista Aleksandria oli seuraavan vuosituhannen ajan osa Välimerta ja laveampaa maailmaa. Sen koko nimi oli ”Aleksandria Egyptin vierellä” – ei ”Egyptissä”. Se perustettiin jälleenlaivauspaikaksi, jonka kautta Egyptin rikkaudet virtasivat, ja kahdessa vuosisadassa siitä tuli ”koko maailman risteyspaikka”: hellenismien El Dorado. ... Ajanlaskun ensimmäisenä vuosisatana sen kauppiat purjehtivat monsuunituulten avulla Aleksanterin aikakauden aloittaman ideoiden ja kontaktien levittämisen osana Etelä-Intiaan, ja he kävivät kauppaa Gangesilla, Vietnamsissa ja Kiinassa. (4)

Vielä Hypatian eläessä Aleksandria oli antiikin suurin kosmopoliittinen keskus ja kiistaton länsimaailman pääkaupunki niin kaupankäynnin, henkisyiden kuin älynkin kannalta, mutta se oli osa romahtamisen partaalla horjuvaa imperiumia. Hypatia syntyi noin vuosikymmen sen jälkeen, kun hunnibarbaarit vyöryivät Eurooppaan ja kuusi vuotta sen jälkeen kun Rooman valtakunta jaettiin maantieteellisesti idäksi ja länneksi. Hänen elinaikanaan legioonalaisten evakuoitiin Britannian, jonka Caesar oli valloittanut yli neljä vuosisataa aiemmin, ja valtakunnan rajat olivat jatkuvien barbaarihyökkäysten kohteena. Visigoottien kuningas Alarik antoi valtakunnalle kuolettavan iskun valloittaessaan ja ryöstäessään Rooman vuonna 410 jaa. Juuri tuolla hetkellä Augustinus kirjoitti *Jumalan valtiota*, josta tuli myöhemmin katolisen kirkko-opin kulmakivi. Rooman valtakunnan horjuessa ja palaessa sen tilalle nousi toinen imperiaalinen entiteetti: katolinen kirk-

ko. Kyse oli kohtalokkaasta vallansirrosta.

Hellenismi jatkui Aleksanterin kuolemasta 323 eaa. aina 30 eaa. saakka, jolloin Ptolemaiosten viimeinen, eli Kleopatra tappoi itsensä myrkkykäärmeen avulla. Aleksanterin kuoltua hänen valtakuntansa jaettiin hänen kolmelle kenraalilleen. Eteläisimmästä osasta — johon sisältyi Egypti ja Juudea (Jerusalem) — tuli Ptolemaiosten valtakunta. Kulttuuri ja käytännöt olivat yhtenäiset kaikissa kolmessa osassa. ”Galilean ja Juudean paikalliset pukeutuivat samalla tavalla kuin Aleksandriassa, Roomassa tai Ateenassa.”⁽⁵⁾ Palestiina mukaan lukien koko eteläinen alue kukoisti täynnä mysteerikouluja, joista monet olivat Hypatian kaltaisten gnostikoiden perustamia ja ohjaamia.⁽⁶⁾ Monikulttuurillinen liikehdintä tavoitti huippunsa Egyptin dynastioiden iltahämärässä, mutta Kleopatran kuolema muutti poliittista järjestelmää ja oppimisen taivaalle levisi pysyviä pilviä. Caesarin saapuminen Egyptiin 47 eaa. vei loppuun sen siirtymän, joka oli alkanut 63 eaa., kun Caesarin suurin kilpailija, kenraali Pompeius, oli julistanut Juudean Rooman provinssiksi. Vaihdos hellenistisestä turvasatamasta roomalaiseksi toimialueeksi vaikutti koko Lähi-itään. Hypatian aikaan suuri kirjasto oli ollut olemassa yli 700 vuoden ajan, mutta se menestyi paljon huonommin neljänä Rooman valtakunnan vuosisatana kuin aiempina kolmena hellenistisen synkrenismin vuosisatana.

Aleksanteri Suuren kenraali Ptolemaios I perusti suuren kirjaston kreikan kielen yhdistämien, Aleksanterin valloittamien laajojen alueiden oppimiskeskukseksi. Ptolemaios pelasti muinaisen maailman viisauden ja ansaitsi tittelin *soter*, ”pelastaja”, joka myöhemmin tultaisiin yhdistämään Jeesus Kristukseen. Ptolemaios I:n poika Ptolemaios II (281-246 eaa.) määräsi, että kaikki Aleksandrian satamaan ankkuroivat laivat tutkitaan ja löytyneet kääröt sekä papyrukset viedään kirjastoon ja kopioidaan. Alkuperäiset talletetaan kirjavarastoon ja kopiot palautetaan omistajille. Kirjaston kirjurit ja kalligrafit työskentelivät ahkerasti ylläpitääkseen alati kasvavaa kokoelmaa, joka sisälsi Homerosken, Hesiodoksen, Aristoteleen ja monien muiden ensipainoksia. Ptolemaios II julisti ylpeänä omaavansa 995 kaikkien aikojen parasta kirjaa sisältävän yksityiskokoelman.

Kirjaston valtavat arkistot eivät rajoittuneet kreikan kieleen, vaan sinne varastoitiin muun muassa syyrian- ja arameankielisiä teoksia,

joita kääntäjät työstivät yhtenäen kreikan kielelle. Eräs näistä teoksista oli heprealainen Toora (Raamatun viisi ensimmäistä kirjaa). Kreikkaksi käännettyä versiota kutsuttiin Septuagintaksi, koska sen käännöstä työsti 70 juutalaista oppinutta. Kaupungin perustamisen yhteydessä Aleksanteri oli taannut juutalaisille samat oikeudet kuin muille kansalaisille, mutta tämä lupaus osoittautui ongelmalliseksi. Hypatian aikana oli todennäköistä, että 5-10 prosenttia kaupungin väestöstä oli juutalaisia — kenties noin 40 000. (7)

Ptolemaios I oli rakennuttanut tilavan hallin, jota kutsuttiin Bruckhioniksi, jotta kasvava kokoelma saataisiin varastoitua. Ptolemaios III pystytti myöhemmin vielä Serapeumin lisävarastoksi. G. R. S. Mead huomioi, että suuri kirjasto, jossa Hypatia luennoi, oli ensimmäinen suuri julkinen kirjasto Egyptissä, muttei kuitenkaan ensimmäinen kirjasto. Jokaisella temppelillä oli oma kirjasto-osastonsa ja Egypti oli täynnä temppeleitä. Kreikan ja sen Välimeren siirtokuntien temppelikirjastot sisälsivät suuria ja muinaisia kokoelmia. Kreikkalaisaakkosto esiteltiin suurelle yleisölle noin 600 eaa. ja tämän jälkeen mysteeriperinteen vihityt ovat tuottaneet valtavan määrän kirjoituksia kaikista mahdollisista aiheista. Hypatialla oli tuhatvuotinen kirjallisuusperinne ja oppimateriaali, josta hän saattoi luennoida oppilailleen.

Nykyinen yleinen historian tuntemattomuus, erityisesti antiikin historian osalta, tekee haasteelliseksi tarttua pakanamaailman oppineisuuden laajuuteen ja rikkauteen. Klassisen maailman tutkija Gilbert Highet huomioi 1940-luvulla:

Nykyään ei aina ymmärretä, miten uljas ja laajalle levinnyt kreikkalaisroomalainen sivilisaatio oli, miten se piti Euroopan, Lähi-Idän ja Pohjois-Afrikan rauhanomaisina, sivistyneinä, kukoistavina sekä onnellisina vuosisatojen ajan ja miten paljon menetettiin kun raakalaiset ja tunkeilijat murtautuivat sinne. Se oli monessa mielessä parempi kuin meidän sivilisaatiomme vielä muutama sukupolvi sitten ja voi hyvinkin osoittautua kaiken kaikkiaan paremmaksi.

Rooman valtakunnan huipulla laki ja järjestys sekä kasvatus ja taidet olivat levinneet laajalle ja niitä arvostettiin lähes kaikkialla. Kristinuskon aikakauden ensimmäisinä vuosisatoina kirjallisuutta oli lähes liikaa, ja eri provinssien kaupungeissa sekä kylissä on säilynyt pal-

jon kirjoituksia, joiden perusteella voimme olla varmoja siitä, että monet osasivat lukea ja kirjoittaa, jos ei jopa suurin osa väestöstä. ... Retkikunnat ovat löytäneet Homeroksen, Demostheneen ja Platonin papyrusten osia haudattuina syrjäisistä egyptiläiskylistä, joita nyt asuttavat lukutaidottomat talonpojat. (8)

Highetin kirjoittaessa nämä sanat vuonna 1945 (ei Rooman valtakunnan pahuuksien puolusteluksi, vaan osoittaakseen sen omaamia yhteiskunnallisia ja kulttuurillisia saavutuksia) löydettiin Ylä-Egyptin Nag Hammadista kätettyjä kirjoituksia. Antiikin aikoina löytöpaikka tunnettiin nimellä *Sheniset*, ”Setin akaasiat”, mikä viittasi itseään ”setiläisiksi” kutsuneiden gnostikoiden pyhäkköön. Nag Hammadin kirjasto koostui 13 nahkasidotusta koodeksista, jotka olivat näyte ensimmäisistä sidotuista kirjoista. Nämä 52 hajanaisen ja sekavan sisällön dokumenttia ovat mullistaneet tutkijoiden näkemyksiä kristinuskon alkuperästä, mutta tämän alkuperäisiksi gnostilaisiksi kirjoituksiksi laajalti oletetun harvinaisen materiaalin perimmäinen merkitys ei ole vielä auennut.

Setiläinen oli sellaisten gnostikoiden itsestään käyttämä nimitys, jotka osallistuivat tiiviisti Egyptin, Lähi-idän, Välimeren ja Euroopan mysteerikouluihin. Teosofi G. R. S. Mead huomioi kirjassaan *The Gospels and Gospel* (1902): ”Gnostilaiset menettelytavat näyttävät säilyttävän antiikin mysteeriperinteiden elementit täyteläisemmin kuin mitkään muut.” (9) Mead oli yksi ensimmäisistä englanninkielisistä tutkijoista, jotka käänsivät ja tulkitsivat gnostilaisia tekstejä ennen Nag Hammadin löydöksiä. Hänen näkemyksensä gnostilaisten mysteeriovetusten keskeisestä asemasta sai tukea muilta hänen aikansa tutkijoilta, mutta tämä yhteys kielletään kategorisesti tänä päivänä.

Elaine Pagelsin kaltaiset asiantuntijat sivuuttavat kaikki linkit gnostikoiden ja mysteeriperinteen välillä tekstitodisteiden puutteisiin vedoten. (10) Pagelsin kirja *The Gnostic Gospels* (1979) esitteli Nag Hammad -materiaalin valtavirtalukijoille, mutta sen edustama tieteellinen erikoistuminen on vaikeuttanut sen ymmärtämistä, keitä gnostikot olivat ja miksi he protestoivat niin kiihkeästi kristinuskon nousua vastaan. Gnostikoiden yhteys mysteeriperinteeseen epäämällä heidät on tuomittu hämärään ja epävarmaan paikkaan uskonnon historian

marginaaleihin. Näin ollen heidän todellinen viestinsä sekä lähes täydellisen tuhonsa todellinen vaikutus ovat jääneet suurelta yleisöltä vielä rekisteröimättä.

Jos Highetin arvio antiikin maailmasta pitää paikkansa, meidän tulee pohtia: kuka suunnitteli ja ohjasi antiikin kasvatusinstituutioita? Kuka opetti ihmisiä? Kuka kirjoitti kirjat? Kuka koulutti taiteilijoita, arkkitehtejä ja insinöörejä niihin taitoihin, joita vaadittiin antiikin länsimaailman kauaskantoisten ihmeiden tuottamiseen? Uraauurtavassa gnostilaisuuden tutkimuksessaan *Fragments of a Faith Forgotten* Mead totesi: ”Kaikkiin suuriin mysteeri-instituutioihin liittyvä sitkeä perimätieto oli, että niiden useat perustajat olivat sivilisaation kaikkien taitojen esittelijöitä — joko he itse olivat jumalia tai jumalat olivat ohjeistaneet heitä. ... He olivat alkurotujen opettajia.” Heitä kutsuttiin vihityiksi, ja he ”opettivat taiteita, jumalten luonteita, näky-mättömiä maailmoja, kosmologiaa, antropologiaa, ja niin edelleen.”

(11) Siteeratuumman antiikin pakanakulteista kertovan kirjan, *The Mystery-Religions*, kirjoittaja S. Angus toistaa Meadin näkemyksen: ”Mysteerikoulut olivat tuhoutumassa olevan pakanuuden viimeisiä linnakkeita, ja sitä ennen heidän jäsenensä olivat muinaisen maailman kasvattajia.” (12)

Meadin myötävaikutus gnostilaiseen tutkimukseen oli vaikuttavaa ja se kestää edelleen tänä päivänä, mutta samalla se esittelee Pagelsin ja muiden uskontohistorioitsijoiden tyypillisen taipumuksen kristinuskokeskeisyyteen. Mead ennusti kaikkien uskontojen liittoa ja kannatti ”Kristuksen opetusten yleismaailmallisen luonteen elävää uskoa”. (13) Hypatian kaltaisten gnostikoiden sijoittaminen mysteeri-perinteeseen asettaa kuitenkin muinaisen opetuksen oikeaan kontekstiin ja osoittaa totuudenmukaisesti pakanavihittyjen olleen muinaisen maailman kasvattajia. Nykytiede sen sijaan jättää gnostikot paitsioon eikä huomioi millään tavalla heidän vuosisatoja jatkunutta mukanaoloaan antiikin kasvatuksessa.

PYHÄ TARINA

Pyhä henki oli gnostilainen luomus, ja sen alkuperäisnimi oli Sofia. Valentinolaiset sanoivat: ”Maailma syntyi Sofian hymystä.” (14)

G. R. S. Meadin *Fragments of a Faith Forgotten* -kirjan esipuheessa amerikkalaisrunoilija ja kulttuurikriitikko Kenneth Rexroth esittää, että gnostilaisuus kasvoi eurooppalaisen jumalatarpalvonnan esihistoriallisesta maaperästä, neoliittiselta ja vielä varhaisemmalta aikakaudelta. ”Pelastajajumalattaren laskeutumisen” painottaminen vastaa ”gnostilaisten koulukuntien voimakasta matriarkaalista, tai ainakin antipatriarkaalista painotusta”. (15) Tässä mielessä mysteeriperinne oli luonnollista seurausta esikristillisen Euroopan alkuperäisestä jumalatar-painotteisesta shamanismista, jota Marija Gimbutas, James Mellaart, Alexander Marshak, Merlin Stone, Stan Gooch, Robert Graves, Riane Eisler, ja monet muut ovat kuvanneet. (16) Tämä on jyrkässä ristiriidassa niiden gnostilaisuuden asiantuntijoiden konsensuksen kanssa, jotka pitävät gnostilaisuutta kristinuskon leviämisen vastatoimeksi ilmestyneiden kulttien löyhänä yhteenliittymänä, eli marginaalisena ja reaktiivisena liikkeenä, jonka merkitys on ainoastaan siinä, mitä se voi kertoa meille varhaisesta roomalaiskirkosta. Eri gnostilaisuuden tulkinnat vaikuttavat siihen tapaan, jolla se tavoittaa valtavirran. Toistaiseksi asiantuntijoiden työ ei ole vaikuttanut juuri millään tavalla ymmärrykseemme siitä, mitkä opetukset ja käytännöt olivat alunperin gnostilaisia ja mysteeriperinteelle luontaisia.

Kyrilloksen kaltaiset uskonnolliset ideologit ja heidän fanaattiset seuraajansa, kuten Pietari, ponnistelivat valtavasti, ei pelkästään kumotakseen gnostilaisen maailmankatsomuksen, vaan *tuhotakseen samalla kaikki kirjalliset todisteet siitä*. Tähän he eivät kuitenkaan kyenneet — kenties siitä syystä, että heidän täytyi siteerata joitain gnostilaisia näkemyksiä niiden kumoamiseksi ja oman uskonnollisen ideologiansa rakentamiseksi. Kerettiläisyyden vastaisessa polemiikissaan Irenaeuksen sekä Epifanioksen kaltaiset kirkkoisät säilyttivät vihjeitä gnostilaisista opetuksista ja sisällyttivät elementtejä jumalatar Sofian pyhästä tarinasta, jonka gnostikot kuvailivat kehollistuneen Maaksi. Vuoteen 1945 asti nämä tuomitsevat ja usein vääristellyt parafrasit olivat

pääasiallinen lähde sille, mitä tiesimme gnostikoiden ajatuksista ja opetuksista.

Vaikka Nag Hammadin materiaali ei olisikaan alkuperäistä gnostilaista tekstiä, on se parasta mitä meillä on saatavilla ja mitä ehkä tulee koskaan olemaan. Se sisältää riittävästi näkemyksiä gnostilaisista opetuksista selittääkseen, miksi he riskeerasivat elämänsä haastaakseen sellaisia oppeja kuten miespuoleisen luojajumalan ylivalta, synty ja sovitus, pelastajan jumalallisuus, ylösnousemus ja viimeinen tuomio. Koptinkielisiä hajanaisia tekstejä on säilynyt viitisenkymmentä, mikä on pelkkä murunen laajasta kirjoituskokoelmasta, mutta niiden sisältämä gnostilainen argumentti sisältää silti tarpeeksi teologista dynamiittia kristinuskon perustusten järjestyttämiseksi.

Mutta gnostikkoja ei voi, eikä pidä määritellä puhtaasti sen mukaan, mitä he vastustivat. Heidän visionsa ”langenneesta jumalattaresta” eli Maaksi kehollistuneesta Sofiasta on ekologinen myytti, joka resonoi syvästi kasvavan Gaia-intuitiomme eli elävän planeetan kanssa. Ihmiskunnalle suunnattu gnostilainen viesti saattaa hyvinkin edustaa syväekologian muinaista alkujuurta ja yhteiskunnallista liikettä sekä puolustaa Maan todellista arvoa, joka on kaukana nykyisestä resurssivarastoajattelusta. Ympäristöliikkeen uskonnollista ainesosaa ei ole vielä määritelty, mutta se saattaa ilmestyä nyt esiin gnostilaisesta perspektiivistä, jota noiden muinaisten visionäärien sofiaaninen näkemys kehystää.

Syväekologian perustanut norjalaisfilosofi Arne Naess ehdotti *ekosofia*-termiä kuvaamaan sellaista ihmisviisautta, joka täydentää elävän Maan älyä. Vaikka hänen aikomuksenaan ei (tietääkseni) ollutkaan herättää Sofian muinaista merkitystä, hänen kielenkäyttönsä esitteli gnostikoiden viisausperiaatteen syväekologialle. Naess painotti, että ekosofia ei ole määrätty ohjelma, vaan visionäärinen polku, jonka ihmiskunta ”on tulossa” löytämään. (17) Gnostikoiden sofiaaninen maailmankuva ei niin ikään esitä paljastettujen oppien määrättyä ohjelmaa, vaan avoimen polun, jonka kautta voi tutkia luonnon ja psyyken välistä yhteyttä. 1990-luvulla psyyken ja luonnon symbioosia alettiin kutsua ekopsykologiaksi. Vuosikymmen myöhemmin olemme edelleen kaukana tämän symbioosin muotoilemisesta ja sen saattamisesta käytäntöön. Mysteeriperinteen pakanaopettajat saattoivat hy-

vinkin olla ekopsykologeja kauan ennen kuin koko sana keksittiin. Heidän esimerkkinsä voi olla ratkaisevassa roolissa opastamassa ihmiskuntaa kohti tervejärkistä ja kestävästä tulevaisuudesta.

Arne Naess huomautti kuuluisassa pinnallisen ja syvällisen ekologian erottelussaan ensin mainitusta: ”ohjaavien filosofisten tai uskonnollisten periaatteiden osalta se on puutteellinen — jos niitä esiintyy lainkaan”. (18) Saattaa olla, että vuonna 1945 Nag Hammadista löytyneet gnostilaiset opetukset voivat hyvinkin tarjota ekologiselle liikkeelle sen uskonnollisen ulottuvuuden, joka siltä vielä puuttuu. Ainakin se on käsissäsi olevan kirjan lähtökohta. Mysteerien sofaanista näkemystä voitaisiin soveltaa tässä tarkoituksessa syväekologian ohjaavana viitekehystenä ilman, että siitä tulee luonnonpalvonnallista uskontoa.

Monet voivat olla sitä mieltä, että syväekologiasta ei pitäisi tulla uskonnollista, tai että Gaia-teoriaa ei pidä muuntaa ”jumalatar-mystiikaksi”. Muinaisen Euroopan ja Lähi-idän mysteeriperinteen perustaneet gnostikot olivat etevästä mystikoista, joita inspiroi Maan pyhä teoria, mutta he eivät olleet uskonnollisia tavanomaisessa merkityksessä. He eivät toisin sanoen tyrkyttäneet moraalikäsitystä, opillisia kaavoja eivätkä institutionaalista auktoriteettia. Gnostilaisessa viestissä on kaksi ainesosaa: Maan pyhä visio sekä juutalaiskristillisen messiaspelastusopin — erityisesti *vapahtajakompleksin* — radikaali kritiikki. Gnostilainen kritiikki tukahdutettiin brutaalisti, koska se haastoi imperialistisen Rooman ydinuskomukset, jotka ovat vähintään yhtä käyttökelpoisia poliittisesti kuin henkisinä totuuksinakin.

Tänä päivänä saattaa olla liian myöhäistä, ja liian vaikeaa, elvyttää gnostikoiden haastetta pelastusideologiaa vastaan, mutta heidän kritiikkinsä vapahtajakompleksia kohtaan on ehkä kaikkein vapauttavain viesti, joka on ilmestynyt pakanuuden henkisestä neroudesta. Tämän viestin sivuuttaminen merkitsisi syvällisen perinnön hyödyn ikuista kadottamista. Sen lisäksi kritiikkiä ei voi erottaa gnostilaisen viestin toisesta osasta eli Maan pyhästä visiosta. Mysteerien suojelijat havaitsivat pelastusopissa ohjelman, joka saa ihmiskunnan hairahtamaan pois elävästä, tietoisesta yhteydestä Maahan. Niin haasteellinen kuin se onkin, kritiikki on nyt merkityksellisempää kuin koskaan aiemmin, ja Sofian pyhä myytti saattaa olla *se* tarina, joka pelastaa meidät harhaanjohtavalta ja itsetuhoiselta toiminnalta.

Kaksi tuhatta vuotta sitten käytiin taistelu, jonka seurauksena Euroopan pakanauskontojen perintö tuhottiin täydellisesti. Taistelu oli pohjimmiltaan kahden paradigman ja kahden täysin erilaisen pelastuskäsityksen välinen yhteenotto. Gnostikot opettivat, että Sofia on jumalatar — jumalallinen olento, joka on kehollistunut Maahan. Hänen ainutlaatuinen viisautensa on planeetan elävä äly. Kaikki mysteerit omistettiin tälle jumaluudelle — Magna Mater — Suurelle Äidille, jonka itse esitän korreloivan Gaian kanssa. Mysteereihin vihkiminen sisälsi suoran kohtaamisen sofiaanisen älyn kanssa, eli *new age*-kielellä: ”Maan viisauden” kanssa. Gnostikot suojelivat ihmiskunnan alkuperän *pyhää tarinaa*: miten Maa kehittyi ja miten me lajina liittymme ainutlaatuisesti planetaariseen älyyn — ei pelkästään selviytyäksemme, vaan tehdäksemme yhteistyötä Gaia-Sofian (itse sepittämäni termi) kanssa hänen omassa kehityksessään.

Kuinka tällainen visio voi vastustaa Gaia-teoriaa tai seistä sen rinnalla sellaisena kuin se tänä päivänä kehittyi?

James Lovelock on varoittanut olettamasta, että ”aistiva Gaia pysyy kontrolloimaan Maata tietoisesti”. (19) Vaikka gnostikot väittivät, että Sofia on aistiva ja älyllinen, heidän monimutkainen mytologiansa jätti avoimeksi teleologian tai tavoitelähtöisyyden ongelman (joka nykykeskustelussa tunnetaan ”vahvana Gaia-teorianana”). Muinaisissa mysteereissä säilytetty Maan pyhä teoria ei sisältänyt ennakkokäsitystä maanpäällisen yliorganismien päämäärähakuisuudesta. Se esitti pikemminkin kokemusperäisen polun sen havaitsemiseksi, miten ihmiskunta voisi yhtyä maalliseen kehitykseen kosmisessa perspektiivissä siten kuin jumalatar itse sen näkee.

Gnostilaisessa terminologiassa sofiaanille myytille keskeistä tapahtumaa kutsuttiin Maan jumalattaren ”oikaisuksi”. Tämä käsite on verrattavissa teleologiaan sen kuitenkin määräämättä sitä ennalta. Gnostikot arvelivat, että Sofian oikaisu tarkoittaa *planeettamme elämän linjaamista uudelleen kosmiseen keskukseen eli lähteeseen, josta jumalatar on koitoisin*. Tämä kiehtova idea löytyy Nag Hammadin gnostilaisista kosmologisista kirjoituksista, joihin sisältyy *The Apocryphon of John* (siteerataan tuonnempana). Toisinaan tutkijat kääntävät kreikan kielen *diorthosis* -termin oikaisuun sijaan lunastukseksi, mutta mysteeriperinteessä opetettu käsite oli täysin erilainen kuin pelastususkonnoissa luvattu

jumalallinen lunastus. (20) Siinä ei ollut kyse uskosta johonkin tämän maailman ulkopuoliseen korkeampaan voimaan, vaan kokemukselliseen luottamukseen omaan yhteyteemme *täällä* olevaan, täysin maanläheiseen, jumalalliseen voimaan, joka tarjoaa matriisin, jossa elämme, liikumme ja olemme. Mysteeriin vihitylle lunastus ei ollut saavutettu armo, eikä jumalallisen välityksen meille suorittama teko, vaan pikemminkin siihen sisältyi etuoikeus *kehittyä yhdessä planetaarisen älyn kanssa*, elää *intimisti* Maan symbioottista ihmettä ja oppia, miten se toimii rakastaen jokaista opetusta, jokaista saavutettua löydöstä, jokaista muuntumistapausta biosfäärin jumalallisessa alkemiassa. *Apocryphon of John* on pitkä, kosmologinen Nag Hammadin kirjoitus, joka toteaa, että toimimme tiiviisti Maan jumalatar Sofian kanssa, ”jotta meitä muistuttava luonnollinen sukulaisemme — Viisaus — voisi oi-kaista puutteensa meidän kantamamme valon heijastuksessa”.

Tämä on gnostilaisen viestin ydin. Sitä se oli kaksi vuosituhatta siten, ja sitä se on edelleen.

VAPAHTAJAKOMPLEKSI

Pakanallisina gnostikot hylkäsivät uskomuksen, että kärsimyksellä on lunastusarvo. Teologeina he kumosivat väitteen, että jumalallinen väliintulo voisi muuttaa ihmisen asemaa. Gnostikot torjuivat yli-inhimillisen pelastajan sekä kumosivat pelastusopin uskomukset ja tekivät siten rintamahyökkäyksen heitä vastaan, jotka muotoilivat sekä pakottivat juutalaiskristillisen vapahtajakompleksin oppeja. Mysteeriperinteen bruttaali tukahduttaminen, gnostilaisten kirjoitusten hävittäminen ja Euroopan pakanakulttuurin täysimittainen joukkotuho kuuluvat läntisen sivilisaation ja kristinuskon menestyksen vaiettuun tarinaan. Tämä on ”häviäjien” versio tarinasta. Tämän kirjan kaksois-tarkoitus on lunastaa gnostilainen viisaus tähän päivään *sekä* sulauttaa mysteeriovetukset syväekologiaan, eikä se ole mahdollista ilman, että tarkastelee läheisesti sitä, mikä elävän Maan sofiaanisen vision tuhosi ja miten se oli mahdollista. Menneen maailman alkuperäiskulttuurien joukkotuhoa jatkui vuosisatojen ajan, mutta tämä on suurelta osin

salattu ja salaaminen jatkuu edelleen. Tämän kirjan toissijainen, muttei vähäisempi tavoite on paljastaa peittely ja tuoda ilmi sekä sen syy että tuhon laajuus.

Vapahtajakompleksi koostuu neljästä osasta: naispuolisesta vastineestaan riippumattoman isä-jumalan toteuttamasta maailmanluomisesta, harvojen vanhurskaiden tai ”valittujen” koettelemisesta ja testaamisesta, luojajumalan pojan (messiaan) maailmanpelastustehtävästä sekä isän ja pojan ihmiskunnalle langettamasta apokalyptisesta tuomiosta. Ortodoksijuutalaiset hyväksyvät kaikki kompleksin neljä osaa, mutta eivät tunnusta Uuden testamentin Jeesusta messiaakseen, joka ei ole saapunut vielä tähän päivään mennessä. Kristityt seuraavat apostoli Pietarin painavaa sanaa, joka viittaa käännätyihin juutalaisiin ”valittuna rotuna, kuninkaallisena papistona, pyhänä kansana, Jumalan omina” (1. Piet 2:9), ja muuntaa yhdellä näppärällä lauseella ”valittujen” statuksen juutalaisilta käännetyille kristityille. Lyhyesti sanottuna: roomalaiskristillisuus adoptoi vapahtajakompleksin heimo-
muodon juutalaisilta ja muunsi sen universaaliksi (katoliseksi) pelastusohjelmaksi. Näiden neljän osan erilaiset näkemykset määrittävät juutalaisuuden ja kristinuskon eri suuntaukset, kuten myös islamin osalta, joka kuuluu myös abrahamilaisuskontojen kolminaisuuteen, vaikka se syntyi vasta sen jälkeen, kun gnostikot oli jo hiljennetty eikä se siten kuulu heidän kritiikkiinsä piiriin.

Valentinuksen ja Markionin kaltaiset gnostikot ehdottivat näihin ongelmiin kompromisseja, mutta radikaali pakana-argumentti kumosi häikäilemättömästi kaikki neljä kohtaa. Tämän päivän uskonnotutkijat ja -historioitsijat ylläpitävät lähes poikkeuksetta näkemystä, että gnostilainen liike syntyi varhaisen kristinuskon sisältä, mutta tällöin gnostilaiset ideat olisivat olleet vain jäänteitä epämääräisestä ”gnostilaisesta kristinuskosta”, joka tuhoutui vähitellen uskomusten opillisten määritelmien seurauksena. Mutta säilyneen materiaalin tiukat todisteet sotivat tätä tulkintaa vastaan. Gnostilainen kristinuskon pelkkä sellaisten tutkijoiden jälkiasennettu sepitys, joiden uskonnolliset vakaumukset estävät heitä näkemästä ja myöntämästä, että merkittävä osa gnostilaista materiaalia oli täysin ristiriidassa juutalaiskristillisen pelastusideologian kanssa.

Vapahtajakompleksin neljä osaa eivät olleet niin pakanoille kuin

kristityillekään pelkästään kuivakkaita teologisia kysymyksiä. Gnostilainen protesti vapahtajakompleksia vastaan herätti valtavan väkivalta-aallon pelastusopin käännyksissä, kuten Hypatian murhasta voidaan nähdä. Hän oli *gnostikos*, mysteerin vihitty pakanaälykkö, joka sai osakseen jumalalliseen lunastajaan uskonsa kiinnittäneen vanhurskaan raivon. Hypatian kimppuun hyökännyt roskajoukko uskoi, että heidän Jumalallaan oli ainutlaatuinen tapa nujertaa kärsimys, ja tämä usko soi heille oikeutuksen tuottaa kärsimystä Herran asian edistämiseksi.

Usko kärsimyksen lunastusarvoon on väkivallan, valloitushimon ja joukkomurhan ydindynamiikkaa, joka ajoi roomalaiskristittyjen nousua ja vapautti alati laajenevan väkivalta-aallon planeetan ylle.

Ihmiset voivat olla väkivaltaisia ja pyrkiä sortamaan sekä dominoimaan monesta eri syystä, mutta väkivalta ottaa täysin uuden ulottuvuuden, kun sen avulla toteutettu sekä psyykinen että fyysinen ylivalta täyttyy vanhurskaudella ja on jumalallisen auktoriteetin hyväksymää. Siitä tulee epäinhimillistä ja poikkeavaa. Lukuisten muiden aikalaistensa tavoin myös Hypatia joutui uhriksi uskonnollisesti inspiroituneelle lahkoväkivallalle, jota usko vapahtajakompleksiin ruokki ja ajoi eteenpäin. Millainen maailma siitä seuraa, jos valtavaa kärsimystä aiheuttava muiden dominointi ja hallinta on sellaisen jumalallisen olennon oikeuttamaa, joka voi samanaikaisesti lunastaa tämän kärsimyksen ja vapauttaa niin toteuttajat kuin heidän uhriensaakin tällaisen maailman pahuudelta?

Tällaisen pirullisen järjestelmän gnostikot kohtasivat 100-luvun loppupuoliskolla.

UHRI-TEKIJÄ -SIDE

Uskonto suojelee ihmistä niin pitkään kuin sen perimmäisiä perusteita pidetään piilossa. Hirviön ajaminen esiin luolastaan sisältää riskin menettää se ihmisyydelle. (21)

Feministitutkija ja professori Catherine Keller toteaa, että ”meillä ei

ole syytä uskoa, että elämä olisi aina perustunut vahvemman hallintaan, eikä meillä ole todisteita, että ihmiset olisivat aina eläneet sellaisessa puolustustilassa, joka luonnehtii modernia elämää.” Hän havainnoi, että patriarkaalin dominoimassa kulttuurissa väkivalta syntyy ja ilmenee ”tilanteissa, joissa hyväksikäyttö viestii itsensä sukupolvelta toiselle. Näemme toistuvasti, miten tuskan tuottaminen — tuho ja hyväksikäyttö — *virtaa aiemmista haavoista.*” (22)

Moderni psykologia tunnistaa Kellerin kuvaileman syndrooman ”hyväksikäyttösiteenä”. Dominointi on hyväksikäyttöä, ja sen toteuttaja on aina sellainen, jota itseä on käytetty hyväksi, kuten nyt ymmärrämme. Päinvastainen ei kuitenkaan pidä paikkaansa: uhrin ei tarvitse olla hyväksikäyttäjä. Näin ollen järjestelmä on avoin tuottamaan yhä enemmän hyväksikäyttäjiä uhrien pohjattomasta kaivosta. Hyväksikäytön jatkuessa noidankehä tiivistyy. Väkivallasta selviytyneet uhrin voivat sitoutua tekijään, ja heistä itsestään saattaa usein tulla tekijöitä, muttei aina. Hyväksikäyttösiteen — käytän itse termiä: *uhri-tekijä -siteen* — luoma kärsimys on äärimmäisen tarttuvaa.

Uhri-tekijä -side on liitetty laajalti toimintahäiriöisiin perheisiin ja riippuvuussuhteisiin, mutta sitä ei ole toistaiseksi yhdistetty ihmislajin historialliseen menneisyyteen, eikä suuriin teologisiin väitteisiin, kuten vapahtajakompleksiin. Uuden maailman valloituksen yhdistettynä se kuitenkin vihjaa, että eurooppalaiset valloittajat olivat itse hyväksikäytettyjä. Nämä tulleet, nähneet ja valloittaneet olivat jo itse tulleet aiemmin valloitetuiksi.

Mitä sellaista hyväksikäyttöä eurooppalaisiin sitten kohdistettiin ennen 1400-lukua, että se sai heidät toteuttamaan väkivaltaa, tarjosi vanhurskaan oikeutuksen väkivallalle ja johti heidät toteuttamaan suurimittaisen kansanmurhan ja ympäristötuhon? Mitä muinaisessa Euroopassa tapahtui ennen kuin eurooppalaiset lähtivät valloittamaan, käännyttämään ja perustamaan siirtokuntiaan Uuteen maailmaan?

Ensisijaisena motiivina on useimmiten pidetty ahneutta. Sitä tunkeilijoilla epäilemättä oli roppakaupalla. Konkistadorit purjehtivat Amerikkaan Kristuksen symbolin alla nimellisesti villiroitujen kääntämisen nimissä ja lähettivät takaisin mittaamattomia rikkauksia. Alkuperäiskansoilta ryöstettyjen hopea- ja kultavarantojen määrä on

käsittämätön jopa nykymittareilla tarkasteltuna. Kullalla ja jalokivillä ei ollut kaupallista arvoa alkuperäisasukille, kuten azteekkeille ja inkoille. Sitä säilöttiin puhtaasti koristeellista ja sakramentaalista käyttöä varten. Uuden maailman ryöstetyistä koristeista tuli vanhan maailman tiukkaa pääomaa. Espanjalaiskaljuunat saapuivat vuosisatojen ajan Guadalquivirjoen suistoon ja jatkoivat ryöstösaaliin kanssa las-kentataloihin Sevillassa, jossa vuosituhat Hypatian murhan jälkeen syntynyt Torquemada käynnisti tehtävänsä puhdistaa Espanja *conversionen* (valekristittyjen) rikolliselta läsnäololta. Pyhässä messussa miljoonien hartaiden eteen paavin nostama, jalokivien peittämä pikari on valettu inkojen kullasta. Pikarin täyttämän veren voi kuvitella symbolisesti kuuluvan Jeesus Kristukselle, Vapahtajalle, mutta historiallisessa mielessä se kuuluu miljoonille Uuden maailman alkuperäisasuk- kaille, jotka joutuivat eurooppalaisten hyökkäyksen kohteiksi. Heidän selviytymiskeinonsa murskattiin, heidän pyhät paikkansa häpäistiin, ja heidän pyhä tietonsa sekä elämäntapansa tuomittiin harhaopiksi. Messussa murrettu leipä symboloi uskon mukaan Kristuksen ruumista, mutta brutaalin historian mukaisesti se on Maan tuhottu keho — resurssiensa vuoksi ryöstetty luonnonparatiisi.

Voiko yksin ahneus selittää tämän käytöksen, joka oman tunnus- tuksensa mukaisesti on *pyhitettyä* käytöstä? Jos ei, niin ehkä kulttuuri- antropologi René Girardin huomio voi tarjota vihjeen: ”Uskonto suojelee ihmistä niin kauan kuin sen perimmäisiä perustuksia pide- tään piilossa.” (23) Mitä uskonnon perimmäisiin perustuksiin on piilo- tettu? Teologisen debatin taitaville *gnostokoille* sarastavan uskonnon hälyttävän elementti oli vapahtajakompleksi. Heidän tehtävänään oli raivata tietä Maan eli äiti-planeetan elämän vihkimispolulle. Planeetan ulkopuolisen vapahtajakompleksin julkisuustoiminnassa he näki- vät ilmauksia harhaluulosta, ihmiskunnan poikkeamasta ja jopa hul- luudesta. Hypatian kaltaiset teologiasiantuntijat haastoivat avoimesti tämän harhaluulon ja vastasivat siihen opettamalla ihmiskunnan ju- malallista potentiaalia, *nousia* sekä kehittymistä yhdessä Viisauden Ju- malatar Sofian kanssa. Pelastususkonto haastettiin heti sen alkuvai- heista lähtien ja sitä vastustettiin sellaisten henkilöiden toimesta, jotka olivat erittäin päteviä analysoimaan ja arvioimaan näkemäänsä, ja jotka tarjosivat voimakkaasti argumentoituja vaihtoehtoisia näkemyk-

siä sen kumoamiseksi.

Protestoidessaan näkemäänsä ihmiskunnan vakavaa poikkeamaa vastaan, gnostikot eivät kuitenkaan päästäneet maailmaan hirviötä, vaan kohtasivat jo olemassa olevan hirviön, joka oli kasvanut vauhdilla jo usean vuosisadan ajan. He vakuuttelivat, että on ihmismielen hirviömäinen virhe tehdä kärsimyksestä oikeutettu teko sen toteuttajille ja heidän toiminnastaan jumalallinen, vapahtava kutsumus. Gnostikoiden kohtaama hirviö oli epäinhimillinen, mutta se tekisi koko ihmiskunnasta oman instrumenttinsa. Se on pirullisesti hyväksikäytetty uhri-tekijä -side, joka on *naamioitu rakkaussiteeksi*, ja jota ylistetään taivaan korkeuksiin.

Jos gnostikot olisivat kukistaneet pelastusopin sen omalla kotikentällään Lähi-idässä, se ei olisi koskaan levinnyt Eurooppaan, mutta alkukristillinen imperialismi oli jo hyvin juurtuneena 200-luvun Roomaan. Juutalaisten ”pyhää historiaa” pakotettiin pian ainoana totuutena. Varhaisideologi Pyhä Klemens I vaati noin vuonna 100, että sekä Vanha testamentti että Jeesuksen sanat ovat pyhiä kirjoituksia ja molemmat tulee ottaa kirjaimellisesti historiallisena totuutena. Tätä asemaa julistettiin varhaisimpien säilyneiden evankeliumien aikaan ja se vahvisti väitettä, että Jeesusta koskevat tarinat olivat todellisia. Kristityt fundamentalistit ylläpitävät väitettä edelleen tänä päivänä. Samalla se vakuutti Vanhan ja Uuden testamentin jatkumosta: ”Kaikki Mooseksen laeissa ja profetioissa ja psalmeissa minusta kirjoitettu on täytettävä” (Luukas 24:44). Markionin kaltaiset gnostikot kielsivät tämän jatkumon kategorisesti ja penäsivät, ettei raivoisa ja oikukas Vanhan testamentin isäjumala voi olla yli-inhimillisen rakkauden lähde eikä hänen tule olla ihmisrakkauden kohde. Markionin onnistui melkein saada hyväksyttyä oma mallinsa vuonna 144 silloin olemassaolevista evankeliumeista Rooman kristillisen yhteisön kaanoniksi. Jos se olisi toteutunut, nykykristinusko luottaisi hänen tarkistamaansa pauliaaniseen kristologiaan ja gnostilaiset kriteerit täyttävään evankeliumimateriaaliin, joka on täysin irrallaan Vanhasta testamentista.

Evankeliumien lukemattomat uudelleenkirjoitukset ja toistuvat kiivaat keskustelut pyhän kirjan eri versioista — juutalaisesta, ortodoksi-

sesta ja gnostilaisesta — jatkuivat pitkälle Hypatian ajoille asti, mutta tarina, jonka oli tarkoitus opastaa läntistä sivilisaatiota kuusitoista vuosisataa, kiteytyi vähitellen jumalallisen lunastuksen patriarkaalisen järjestelmän hyväksi, johon lyötiin Rooman valtakunnan hyväksymä leima. Maan ulkopuolisen jumaluuden auktoriteetti oli omiaan ristin imperiaaliselle vallanhimolle. Neljäs vuosisata näki kuolemanrangastuksen langettamisen pakanauskonnolle sekä kerettiläisille skismoille (kuten areiolaisuudelle) Theodosius I:n ja II:n toimesta, joita eräs historioitsija kuvaili ”kahdeksi kaikkien aikojen julmimmista ja vaikutusvaltaisimmista kristityistä, jotka loivat jo pohjaa inkvisitiolle ja Euroopan tuleville uskonsodille”. (24)

Pelastusohjelma valvoi koko ihmiskunnalle langettua lineaarista historiallista suunnitelmaa seuraamalla juutalaistadition ”pyhää historiaa” ja valitsemalla sen. Yhteenliitettynä Vanha ja Uusi testamentti muodostavat *ohjemääräyksen*, jonka tarina on koodattu täyteen käyttäytymistä ohjailevia uskomuksia. Vapahtajakompleksin pyhittäjä patriarkaatti on kirjoittanut oman agendansa ja määrännyt auktoriteetin kostonhimoiselle ja isälliselle jumalalle. Jumalallisella isällä oli valloittamisen ja käännynnän suunnitelma, jota oli tarkoitus toteuttaa Euroopassa tuhannen vuoden ajan ennen kuin sen uhrin, jotka oli itse käännynetty tekijöiksi, siirsivät sen ristin symbolin alla Uuteen maailmaan.

Hypatian murha langettaa pitkän ja kylmäävän varjon.

Lähdeviitteet:

1. Socrates Scholasticus, *History of the Church* (London: Henry G. Bohn, 1903), 348–49.
2. John, Bishop of Nikiu, *Chronicle* 84.87–103. *Alexandria: A Journal of the Western Cosmological Traditions* 2, David Fideler (Grand Rapids, MI: Phanes Press, 1993).
3. Manley Palmer Hall, *The Secret Teachings of All Ages* (Los Angeles: Philosophical Research Foundation, n.d.), 197, “The Mysteries and Their Emissaries.”
4. Michael Wood, *In the Footsteps of Alexander the Great* (London: BBC Books, 2004), 74–75.
5. Werner Keller, *The Bible as History* (New York: William Morrow & Co, 1981), 322.
6. *Huomautus*: vastaukseksi niille vastaväitteille, että pakanaopin todisteet eivät sovi yhteen gnostilaisen ajattelun kanssa toteaisn: pakanakirjallisuudessa on runsaasti gnostilaisia elementtejä — esimerkiksi Hesiodoksella ja Aiskhyleella — jos tietää miten tunnistaa ne. Vihittynä tunnetun Plutarkhoksen mahtavat kirjoitukset toimivat todisteena mysteerikoulujen kirjallisen

- tulvan laajuudesta ja monimuotoisuudesta. Yleensä gnostilaisen opetuksen mystisimmät elementit varattiin mysteerisolujen sisäisiin keskusteluihin eivätkä ne olleet helposti siirrettävissä sekulaarisiin kirjoituksiin, mutta nämä elementit löysivät ylenpalttisen ilmaisunsa sekä kirjallisin että suullisin siinä vaiheessa kun *telestain* tuli protestoida kristinuskon oppeja vastaan. Uusplatonilaisen koulukunnan — johon Hypatian on sanottu kuuluneen — perustaja Iamblikhoksen *On the Mysteries* on vihkimyksellisen ohjeistuksen täydellisin ja selkein teksti. Se on ensi käden johdonmukainen esitys, vaikka se onkin esitetty metafysisellä kielellä, jota nyky-mielen on äärettömän vaikea sisäistää. NHK esittää gnostilaisista opetuksista toisen ja kolmannen käden epätasapainoisia, keskeneräisiä ja epäjohdonmukaisia versioita.
7. Thomas Dalton, *Eternal Strangers: Critical Views of Jews and Judaism Through the Ages* (Uckfield, East Sussex : Castle Hill Publishers, 2020), 27ff. Dalton siteeraa Filon Aleksandrialaista (*Against Flaccus*) ja kertoo vuoden 38 jaa. tapauksesta, jolloin tavallinen kansa kapinoi juutalaisten vahingollista ja kumouksellista vaikuttamista vastaan.
  8. Gilbert Highet, *The Classical Tradition* (New York: Oxford University Press, 1957), 3 ja 566, huomautus 1.
  9. G. R. S. Mead, *The Gospels and the Gospel* (London and Benares: Theosophical Publishing House, 1902), 210.
  10. Dan Bursteinin haastattelu: *Secrets of the Da Vinci Code* (New York: CDS Books, 2004), 100–105.
  11. G. R. S. Mead, *Fragments of a Faith Forgotten* (New Hyde Park, NY: University Books, 1960), 46.
  12. S. Angus, *The Mystery-religions* (New York: Dover Publications, 1975), 243.
  13. Ibid. p 12.
  14. Barbara Walker, *The Woman's Dictionary of Symbols and Sacred Objects* (San Francisco: Harper San Francisco, 1988).
  15. Mead, *Fragments*, xiii.
  16. Tiivistä näihin näkemyksiin liittyvässä tutkielmassaan Ralph Abraham on ehdottanut, että buddhismi juontuu "neoliittisesta orilaisuudesta", joka oli yksi esihistoriallisista Suuren Jumalattaren mysteerikulteista. Essee: *Orphism, The Ancient Roots of Green Buddhism* Allan Hunt Badinerin esseekokoelmassa *Dharma Gaia* (Berkeley, CA: Parallax Press, 1990) sekä Abrahamin *Chaos Gaia Eros* (San Francisco: Harper San Francisco, 1994).
  17. Arne Naess ehdotti "syväekologia"-termiä ensimmäisen kerran *Inquiry* 16 (1973) artikkelissa *The Shallow and the Deep, Long-range Ecology Movement*.
  18. Naess, "The Deep Ecological Movement," 26.
  19. James Lovelockin Tokiossa 25.9. 1992 pitämä puhe: *The Evolving Gaia Theory*.
  20. Diorthosis: *The Coptic Gnostic Library*, pehmeäkantinen (Leiden: E. J. Brill, 2000), osa 5, kirja 2, s. 93. Valentínolaisessa koulukunnassa Sofian oikaisu oli riippuvainen Kristoksen väliintulosta, mutta muut gnostilaiset koulukunnat painottivat ihmiskunnan roolia. Tähän vaikuttaa paljolti se, miten kristillinen väliintulo (14. luku) ymmärretään. Oikaisun ilmenemistä ei voi määrittää säilyneen materiaalin pohjalta, vaan se tulee selvittää kokemuspohjaisesti.
  21. Rene Girard, *Violence and the Sacred* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1989), 30–31.
  22. Derrick Jensen, *Listening to the Land* (San Francisco: Sierra Club Books, 1995), 273–74. Kurssi-painotus lisätty jälkikäteen.
  23. Girard, *Violence and the Sacred* 30–31.
  24. Samuel D. Marble, *Before Columbus* (New York: A.S. Barnes & Co., 1980), 49.
  25. *The Penguin Concise English Dictionary* (2002).